

แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ
Desirable Householding Guidelines in the Integrated
Buddhist Perspective

มนูญ สอนโพนงาม
Manoon Sonphonngam^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่อง แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย ๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมสำหรับการครองเรือนในพระพุทธศาสนา ๓. เพื่อเสนอแนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ วิธีดำเนินการวิจัย คือ เก็บข้อมูลจากนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูป/คน บุคลากรที่เป็นอาจารย์และเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน ๓๐ คน ซึ่งเจาะจงบุคคลที่มีครอบครัวเท่านั้น โดยการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์สรุปข้อมูล ได้ว่า การครองเรือนของสังคมไทยประกอบด้วยขนาดที่แตกต่างกันออกไป ชอบเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก แต่แก้ปัญหาเองไม่ได้ ใช้ชีวิตอย่างประมาท ปัญหาครอบครัวเกิดจากความรุนแรง ความขัดแย้ง และความแตกแยก ถือเป็นปัญหาในสถาบันครอบครัว มีหลักธรรมที่ได้เสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาครอบครัว คือ ขรवासธรรม คู่ชีวิตต้องเชื่อมั่นว่าความซื่อสัตย์เป็นสิ่งที่ดี พยายามอดทนต่อคำพูดที่เสียดแทง ด้วยความสมบูรณ์ในศีล มีการเน้นประเด็นที่ไม่ผิดลูกเมียของคนอื่น พร้อมทั้งทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ตามหลักแห่งทิศ ๖ ประการ เป็นผู้ได้ชื่อว่า เข้าใจหลักศาสนาเกี่ยวกับครอบครัวได้อย่างถูกต้อง

คำสำคัญ : การครองเรือนที่พึงประสงค์ พุทธบูรณาการ

---

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Buddhist Studies, Faculty of Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Abstract

This article is a part of dissertation on “Desirable Householding Guidelines in the Integrated Buddhist Perspective” has three objectives: ๑. to study the problems of household in Thai society, ๒. to study the Buddhist principles for the desirable household in Buddhism, and ๓. to propose an integrated approach of Buddhist household. The target group included three Buddhist scholars, and ๓๐ instructors and officers of Buriram Rajabhat University were selected by purposive random sampling method. The instrument of this research was an interview, and the collected data were analyzed by the analytic description. The results of this research showed that the change of family in Thai society depended on the environment. In the past it was the big family, while at present it becomes the small one. They liked to imitate the western culture and use the technology without considering self-being status. This was because they wanted to be an update person. Living their lives like this was regarded as careless living and caused the problems in the household in Thai society. These problems were violence, conflict, and schism occurring in family institutions. When a problem occurs, it must be resolved urgently, and the best rule is Gharavasa-dhamma or a virtue for a good household life because it is convinced. The family that is happy must be from the loyalty of their spouse frankly. There is a good life with careful being and with the precepts focusing on the issue of not guilty of other people's wives and children. There is also assistance to people beside our life, completing self-duty according to six directions, called a person who follows the Buddhist principles correctly.

Keywords: Desirable household, Buddhist integration

๑. บทนำ

สถาบันครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อเทียบกับสถาบันอื่นในทางสังคม และมีลักษณะความเป็นสากลมากที่สุด ครอบครัวเป็นกลุ่มสังคมที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางเพศและการสืบสายโลหิต ทุกสังคมจะมีสถาบันครอบครัว แต่อาจแตกต่างกันในรูปแบบและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตของผู้คนในครอบครัว^๒ ครอบครัวมีบทบาทที่สำคัญในด้านชุมชน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง สังคมไทยให้การสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันครอบครัวเป็นอย่างดี มีหลักเกณฑ์ การป้องกัน และวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการครองเรือนไว้ได้อย่างชัดเจนในฐานะที่เป็นมารดาบิดาบุตรและบุคคลที่อยู่รอบข้างตามหลักแห่งทศ ๖ ประการ^๓ มีการอบรมสั่งสอนความรู้ขั้นพื้นฐานให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเอง โครงสร้างของการครองเรือนในแต่ละสังคม แต่ละสถานที่อาจมีความแตกต่างกันออกไป แม้ในด้านศาสนาก็ยอมรับความสำคัญของสถาบันการครองเรือนเช่นกัน มีหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเช่น ฆราวาสธรรม ๔ ประการ^๔ ได้ส่งเสริมให้มีความเชื่อมั่นในสถาบันการครองเรือนหรือแม้แต่กฎหมายของประเทศต่างๆ ทั่วโลกยังวางกฎเกณฑ์ไว้ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือนไว้เช่นเดียวกัน^๕ ในบางสถานการณ์ก็มีเรื่องต่างๆเกิดขึ้นกับสถาบันการครองเรือนไม่ว่าจะเป็นคนที่อยู่ในสถาบันนั้นๆโดยตรง หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นต้นเหตุ แต่ถ้การครองเรือนเข้มแข็งและสมบูรณ์ ทำตามหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ สถาบันการครองเรือนมีหน้าที่อบรมสั่งสอนดูแลบุตรธิดา ให้ดำรงอยู่ได้บนความสมดุลกับสังคมเพราะมนุษย์สร้างสังคมมา สังคมจะสงบและผู้คนจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของสมาชิกที่ดีของสังคม

ครอบครัวเป็นสถาบันหน่วยย่อยที่สุดของสังคม ที่มีบทบาทและอิทธิพลสำคัญในการขัดเกลาบุคลากรในสังคม สถาบันครอบครัวมีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากสถาบันอื่นๆ คือเป็นสถาบันแรกที่สุดที่บุคคลได้มีโอกาสติดต่อกับบุคคลอื่นๆ การครองเรือนจึงมีอิทธิพลต่อบุคคลได้รับความไว้วางใจจากบุคคลภายในการครองเรือนด้วย^๖ เมื่อสถาบันการครองเรือนมีความเข้มแข็ง บุคคลในการครองเรือนสามารถทำหน้าที่และได้รับการขัดเกลาอย่างสมบูรณ์ ย่อมจะนำมาซึ่งความเป็นปึกแผ่นของการครองเรือนและสังคมโดยรวม ถ้าหากบุคคลใน

^๒ ฌรงค์ เสียงประชา, **มนุษย์กับสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๗-๘๘.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๑/๒๐๔.

^๔ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^๕ ก่อ สวัสดิพานิชย์, ดร., **ความสัมพันธ์ในการครองเรือน**, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๑๙), หน้า ๓.

^๖ รัชนิกร เศรษฐโร, **สังคมวิทยาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๖.

ครอบครัวไม่ได้รับการพัฒนาหรือได้รับการพัฒนาอย่างไม่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาก็ทำให้เกิดปัญหาในการครองเรือนได้เช่นกัน

ในมุมมองทางพระพุทธศาสนาเรื่องปัญหาหรือความขัดแย้งกันนั้นเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคมจึงได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ความขัดแย้ง และสงครามนั้นเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ ซึ่งในความจริงแล้วจะทำอย่างไร จึงจะสามารถบูรณาการความขัดแย้งกันอย่างไร ให้ก่อประโยชน์สูงสุด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ก็เพราะสิ่งทั้งหลายมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวจะให้เกิดความขัดแย้งกัน^๗ ปัญหาของการครองเรือนประการหนึ่ง เกิดเพราะระบบของสังคมเปลี่ยนไป พ่อแม่เคยเข้าวัดและชักชวนให้ลูกหลานไปวัดเช่นในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันนี้พ่อแม่ของเด็กไม่ได้เข้าวัด จึงไม่ได้รับเอาทำที่วิถีชีวิตแบบชาวพุทธมาส่งทอดให้ลูกหลานได้อย่างเหมาะสม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเด็กในปัจจุบันนี้ ได้รับผลกระทบมาถึงการครองเรือนในสังคมที่กำลังเป็นอยู่ เพราะการพัฒนาประเทศนั้นได้เน้นทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพียงฝ่ายเดียว ได้ทำลายระบบการครองเรือนจนแตกสลาย^๘ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัวว่ามีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมทางสังคมที่เป็นปัญหาอย่างหนักท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดความเป็นเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาให้แก่กันและกัน พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่คนในครอบครัว^๙ ครอบครัวแบบสังคมไทยมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนามาเป็นเวลานาน การดำเนินชีวิตจึงควบคู่ไปกับศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นครรลองของชีวิต โดยภาพรวมแล้วสังคมไทยกับพระพุทธศาสนาเอื้อเพื่อเกื้อหนุนและส่งเสริมกันมาตลอดในแง่ของหลักธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม เพราะถือได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของความเป็นไทย มีบทบาทในการทำให้สังคมไทยมีความสงบสุขในคราวที่เกิดปัญหาขึ้น และช่วยส่งเสริมให้สังคมไทยมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายในคราวที่สงบสุข กล่าวคือมีความผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เหมือนในอดีตที่ผ่านมา สถาบันทางศาสนามีหน้าที่ในการเสริมสร้างการพัฒนาสังคม มีความใกล้ชิดและผูกพันเหมือนครอบครัวเดียวกันด้วยการติดต่อสื่อสารและมีสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน หลักการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นข้อสำหรับประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นทางออกของปัญหาในการครองเรือนและมีวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรู้เท่าทัน ทำให้เกิดความสงบสุขในการครองเรือนเพิ่มขึ้น โดยจะต้องอาศัยการครองเรือนที่เข้าใจและเข้าถึงอย่าง

^๗ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), **สลายความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๔.

^๘ วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์, **ไททศวรรษ องค์การพัฒนาเอกชน**, (กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรสโปรดักส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๒.

^๙ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, **ครอบครัว: ๗ ข้อเสนอมหาทฤษฎี ณ รอยต่อแห่งทศวรรษ ในไทยยุควิวัฒนาการ**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิทัศน์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔๙ .

ถูกต้องมาช่วยกันแก้ไขไม่ว่าจะเป็นปัญหาระดับไหนๆก็ตาม โดยอาศัยผู้ที่ใกล้ชิดที่สุด ไม่ว่าจะ เป็นมารดาบิดาหรือใครก็ตามที่เป็นผู้ใกล้ชิดมากที่สุดมาเป็นทีปรึกษา ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

มนุษย์ที่ดีก็จะสร้างโลกที่ดี สร้างสังคมที่ดี สังคมที่ดีมาจากการครองเรือนที่ดี ดัง ประโยคที่ว่า “การเลี้ยงลูกดีเท่ากับทำหน้าที่ต่อสังคมทั้งหมด”^{๑๐} หน้าที่อบรมสั่งสอนระเบียบ ของสังคมถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง สถาบันครอบครัวมีหน้าที่และบทบาทในการอบรมสั่งสอน ให้เป็นคนดี รู้จักค่านิยมพื้นฐานทางคุณธรรม ศีลธรรม และการพัฒนาบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และการปรับตัวเข้ากับสังคมให้ได้ ให้ความรักความอบอุ่นและกำลังใจแก่สมาชิกเพื่อให้สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา และในกระบวนการพัฒนาครอบครัวและ ทรัพยากรให้เจริญในปัจจุบันทำให้มุ่งไปด้านความสามารถในการซื้อชิ้นในประเทศ เพราะความมุ่ง พัฒนาวัตถุในเชิงปริมาณและเงินตรามากกว่าความจำเป็น แสดงถึงลักษณะที่ตัดทอนสาระคุณค่า ของชีวิตออกไป จนเหลือเพียงปริมาณตัวเลข ชีวิตมนุษย์ถูกตัดทอนจนเหลือเพียงเรื่องทาง เศรษฐกิจ ส่วนความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีอยู่หลายมิติ ถูกตัดทอนเหลือเพียงวัตถุสิ่งของและ เงินตรา^{๑๑}

ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณา การ ซึ่งได้เลือกเอาการครองเรือนของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์เป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงให้เห็นว่า ในสถาบันการศึกษาที่สำคัญซึ่ง ตั้งอยู่ใน จังหวัดบุรีรัมย์ ประชากรจำนวนประมาณ ๘๐๐ คนขึ้นไป และมีพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่าง กันนั้น ต่างก็เชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาที่นับถือว่ามีหลักธรรมที่เหมาะสมในการครองเรือน คือ ฆราวาสธรรม ศีล ๕ และ ทิศ ๖ ที่เป็นไปในการใช้ชีวิตอย่างแบบครองตน ครองคน และครอง งาน ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดทั้งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการครองเรือนได้อย่างยั่งยืน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย

๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมสำหรับการครองเรือนในพระพุทธศาสนา

๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ

---

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนวัฒนธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^{๑๑} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **ศาสนากับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พลพันธ์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ” มีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

ในขั้นตอนนี้ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาและทำความเข้าใจความหมาย เนื้อหาการครองเรือนหรือครอบครัวในสังคมไทยจากเอกสารวิชาการและหลักฐานข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถา ฎีกา และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการครองเรือนของบุคคลต่างๆ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ตำราวิชาการ เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์

ขั้นตอนที่ ๒ การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

ในขั้นตอนนี้ ผู้ศึกษาวิจัยใช้การสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ Face-to-Face Structural Interview โดยมีขั้นตอนย่อยดังนี้

ขั้นตอนย่อยที่ ๑ ออกแบบสัมภาษณ์โดยตรง เพื่อยกร่างเนื้อหาแนวทางการครองเรือนในสังคมไทย

ขั้นตอนย่อยที่ ๒ นำเสนอแบบสัมภาษณ์โดยตรง เพื่อรับคำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขจากนักวิจัยทางสังคมศาสตร์

ขั้นตอนย่อยที่ ๓ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์โดยตรง

ขั้นตอนย่อยที่ ๔ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะ เพื่อการสัมภาษณ์ภายในพื้นที่เป้าหมาย (Focus Area) คือ ๑) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูป/คน ๒) บุคลากรที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน ๑๕ คน และ ๓) บุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จำนวน ๑๕ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๓ รูป/คน

ขั้นตอนย่อยที่ ๕ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตามขั้นตอนย่อยที่ ๑-๔

ขั้นตอนที่ ๓ วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis/Synthesis)

ในขั้นตอนนี้ ผู้ศึกษาวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ จากนั้นทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อปรับปรุงยกร่างให้ได้ “แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ” เพื่อสร้างแนวทางในการแก้ปัญหาต่อไป

ขั้นตอนที่ ๔ สรุปและนำเสนอ “แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ”

ขั้นตอนที่ ๕ สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ เพื่อการวิจัยต่อไปในอนาคต

๔. ผลการวิจัย

การครองเรือนในสังคมไทยสมัยก่อนอยู่กับแบบครอบครัว ประกอบไปด้วยพ่อแม่ และลูกๆรวมไปถึงญาติพี่น้องทางสามีและภรรยาที่ตนเองเข้าไปอาศัยอยู่ เวลาปัญหาเกิดขึ้นสามารถแก้ไขได้ทันกาล ไม่ว่าจะเป็นการหย่าร้าง ปัญหาความกดดันทางเศรษฐกิจ ปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น แต่รายได้มิได้เพิ่มขึ้นตามรายจ่าย ทั้งปัจจุบันฝ่ายสามีและภรรยาต้องทำงานนอกบ้าน เวลาที่จะเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวน้อยลง ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ลูกติดยาเสพติด การเรียนมีปัญหา หัวหน้าครอบครัวมีเวลาให้กันน้อยลง และเกิดการหย่าร้าง การครองเรือนในยุคปัจจุบันเป็นครอบครัวที่เปราะบาง

การครองเรือนนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับทุกคน เพราะว่าในประเด็นเบื้องต้นต้องทำความเข้าใจว่า เป็นการอยู่แบบส่วนรวม จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งเลือกไม่ได้ว่า จะเป็นคนดี หรือคนไม่ดี แต่ในพระพุทธศาสนาได้บอกหลักการในการอยู่ร่วมกันว่า หลักธรรมที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกัน คือทศ ๖ ประการ ซึ่งได้ให้ความสำคัญในทุกระดับขั้น แตกต่างกันไป ในฐานะพ่อบ้าน แม่บ้าน ก็ต้องให้ความรัก ความอบอุ่น ให้กำลังใจในบางเวลาที่เหมาะสม ให้รางวัลในเวลาที่เหมาะสมแก่การให้รางวัล หรือมีหลักในการปฏิบัติต่อกันเพิ่มมากขึ้น คือ ฆราวาสธรรม ๔ ในเบื้องต้นจะต้องให้ความสำคัญต่อกันและกัน เพราะว่าบุคคลที่เป็นสามีภรรยากันนั้น ต่างมีที่มาแตกต่างกันออกไป ในเมื่อต้องการที่จะสร้างครอบครัวให้แข็งแกร่งจึงต้องรวมกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อที่จะได้เกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน และประเด็นต่อมาในการครองเรือน หรือครอบครัวนั้น สมาชิกในครอบครัวจะต้องเพิ่มหลักในการฝึกตนที่เป็นแบบข้อห้ามเข้ามาบ้าง คือ ศีล ๕ ประการนั่นเอง เพื่อที่จะเป็นหลักในการยึดปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พร้อมกับส่งเสริมการให้สมาชิกเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน มีทักษะการใช้ชีวิตอย่างสร้างสรรค์ เพื่อที่จะได้ลดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และความแตกแยกในสถาบันครอบครัว รวมไปถึงการพูดคุยกันอย่างมีเหตุมีผลนั่นเอง

๕. อภิปรายผลการวิจัย

๕.๑ สภาพปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย

สังคมไทย โดยภาพรวม จะต้องเผชิญกับปัญหาการหย่าร้างมากขึ้น เนื่องจากความกดดันทางเศรษฐกิจ ค่าครองชีพที่สูงขึ้น แต่รายได้มิได้เพิ่มขึ้นตามรายจ่าย แต่ปัจจุบันทั้งสามีและภรรยาต่างทำงานนอกบ้าน เวลาที่จะเอาใจใส่ลูกๆจึงมีน้อย ซึ่งอาจส่งผลเป็นปัญหาตามมาหลาย เช่น ลูกติดยาเสพติด ครอบครัวมีเวลาให้กันน้อยลง และการหย่าร้าง การครองเรือนในสังคมไทยยุคปัจจุบันเป็นครอบครัวที่เปราะบาง มีความเกี่ยวข้องกับขอบข่ายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น มีความใกล้ชิดแบบครอบครัวในสมัยก่อนน้อยลง การทำมาหากินลำบากขึ้น ยุคสังคมสมัยใหม่มีเทคโนโลยีเป็นเพื่อน มิได้ให้ความสนใจกับคนอื่น เพราะต่างมีความมั่นใจว่าเทคโนโลยีช่วยเหลือตนเองได้ ความผูกพันแบบความเป็นมนุษย์หายไปอย่างเห็นได้ชัด มี

ความเห็นแก่ตัวมากขึ้น มองคนอื่นในแง่ลบมากกว่าแง่บวก ค่านิยมของสามีภรรยาที่รับมาจากวัฒนธรรมตะวันตก ในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ เรื่องชู้สาว หรือการนอกใจของคู่สามีภรรยา ปัญหาที่เห็นได้ชัด คือ ในปัจจุบันวัยรุ่นแต่งงานกันมากขึ้น ซึ่งยังไม่ถึงวัยแห่งการแต่งงาน จึงเป็นเหตุนำไปสู่การท้องก่อนแต่ง และการหย่าร้างในที่สุด จึงส่งผลกระทบต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติในที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้พูดถึงทักษะเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวตามที่อาจารย์ประเวศ วะสี ได้แสดงไว้ว่า สถาบันครอบครัวและชุมชนอ่อนแอหรือล่มสลายไม่สามารถเป็นเครื่องกำกับควบคุมทางศีลธรรมได้ ศีลธรรมก็เสื่อมลง ครอบครัวในสมัยก่อนมีความเป็นปึกแผ่น และสามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัวให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงามได้ แต่ในปัจจุบันครอบครัวขาดความเป็นปึกแผ่น เพราะการพัฒนาที่ไม่ให้ความสำคัญกับครอบครัว มุ่งแต่เศรษฐกิจเป็นส่วนสำคัญปัญหาเศรษฐกิจจึงเข้ามามีผลกระทบต่อครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ต้องแยกกันจากกันเพื่อไปทำงาน หรือไปเรียนอยู่ห่างไกลกัน ครอบครัวจึงแตกแยก และกลายเป็นปัญหาสำคัญของสังคม เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นโครงสร้างทางศีลธรรมของสังคม^{๑๒}

๕.๒ หลักธรรมสำหรับการครองเรือนจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏ

บุรีรัมย์

การครองเรือนที่ดีที่สุดจะต้องมีความอดทนกันทั้งสองฝ่าย อดทนในเรื่องต่างๆ ทั้งที่มีสาระและไม่เป็นสาระ เพราะความไม่เห็นด้วยเป็นเรื่องธรรมดาในสังคมของการครองเรือน ลำดับต่อมาใช้ปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยมีสติสัมปชัญญะ เป็นตัวควบคุม มีสังขะในการครองชีวิตทั้งต่อตนเองและคู่ชีวิต อย่าประมาทในเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้น สำหรับการครองเรือนนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นในการสร้างครอบครัว เพื่อที่จะให้เกิดความสุขในชีวิตกับบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้ง ๓ ส่วนคือ สามี ภรรยา บุตร และบุคคลที่เกี่ยวข้อง หลักธรรมที่เหมาะสมที่สุด คือ การปฏิบัติตามหลักของศีล ๕ และการนำหลักแห่งฆราวาสธรรมมาใช้อย่างสมบูรณ์แบบ จึงจะทำให้ครอบครัวมีความสุขและมั่นคง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพรทิพา กุฎุมพินานนท์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธานุศาสน์และการพัฒนาคน” ที่ได้สรุปประโยชน์ของการรักษาศีลให้บริสุทธิ์นั้นมีหลายประการ เช่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทำให้จิตเป็นปกติไม่ถูกกิเลสครอบงำ และพร้อมที่จะพัฒนาจิตให้เกิดสัมมาสมาธิ และปัญญา เป็นการฝึกหัดการเจริญวิปัสสนา ทำให้จิตใจเข้มแข็งและอนุสัยกิเลสจะอ่อนกำลังลง ซึ่งเป็นกระบวนการการเรียนรู้และการพัฒนาคนตามหลักพระพุทธานุศาสน์ ความอดทน และความอดกลั้น เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการครองเรือน ถ้าไม่มีหลักธรรมข้อนี้ ไม่อดทนทำงานเพื่อมีรายได้ก็ลำบาก ไม่อดทนต่อถ้อยคำที่ไม่พอใจ ไม่อยากได้ยิน ก็จะฟังเช่นกัน ไม่อดทนต่อสิ่งเข้า

^{๑๒} พระมหาบุญเพียร ปุณฺณวิริโย, แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

ยวน ก็มีสิทธิทำให้ครอบครัวพังได้เช่นกัน สำหรับความอดทนสามารถแก้ไขปัญหาได้ทุกเรื่อง หลักการที่น่าจะใช้ได้อีกคือ สัจจะ และปัญญา ถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การครองเรือนยั่งยืนได้ สำหรับความเป็นครอบครัวเพื่อให้เกิดมีความสุข หลักธรรมที่เหมาะสมที่สุดคือ หลักฆราวาสธรรม คือ ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน ๔ ประการ ได้แก่ สัจจะ มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ความไว้นื้อเชื่อใจกัน ไม่นอกใจกัน ทมะ การรู้จักข่มใจ หักห้ามใจในเวลาที่มีเรื่องราวที่ไม่สบายใจ เกิดขึ้น ชั้นดี มีความอดทน และจาคะ เสียสละประโยชน์ส่วนตนให้แก่อีกฝ่าย หรือการรู้จักเสียสละความสุขของตนเพื่ออีกฝ่าย การครองเรือนต้องใช้หลักความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน ซึ่งในพระพุทธศาสนา เรียกว่า สมปัญญา สมศรัทธา และความซื่อสัตย์ ในภาษาทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สัจจะ ในการครองเรือนนั้น ได้มองเห็นว่า หลักฆราวาสธรรม ๔ ประการเหมาะที่สุดในการครองเรือนของสังคมแบบไทย ประกอบด้วย ๑) สัจจะ (จริงใจ) หมายถึง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง มีความจริงใจต่อกัน ๒) ทมะ (ข่มใจ) หมายถึง มีจิตหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา ๓) ชั้นดี (อดทน) หมายถึง อดทนเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อ อดทนจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ๔) จาคะ (เสียสละ) ถือว่า เป็นการให้ความสำคัญกับบุคคลที่อยู่รอบตัวเรา

นอกจากนี้การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การยกย่องชื่นชมในตัวเองและภรรยา ความอดทน และประเด็นสุดท้าย คือ ความพึงพอใจในครอบครัวของตนเอง ประเด็นหลักธรรมที่เหมาะสมแก่การครองเรือนนั้น มีหลากหลายประการ แต่ที่สำคัญอย่างเห็นได้ชัดเจนนคือ หลักแห่งฆราวาสธรรม อันเหมาะสมอย่างยิ่งในการครองเรือน เพราะว่าทั้งชายและหญิงต่างมีที่มาหลากหลาย ไม่สามารถเลือกได้ว่า ต้องมาจากตระกูลที่ร่ำรวยมีพอกับแม่เป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จ แต่เชื่อมั่นต่อกันว่า เมื่อเป็นครอบครัวเดียวกันแล้ว ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน มีความอดทนในการกระทบกระทั่งกัน มีการฝึกตนไว้บ้าง เพื่อรองรับอารมณ์ที่เกิดขึ้นของอีกฝ่าย และเสียสละในเวลาอันเหมาะสมด้วย ในเวลาที่เป็นต้องทำและฆราวาสธรรม ๔ ประการ และเพิ่มเติมด้วยสติ และสัมปชัญญะ ในการครองเรือนหลักธรรมที่เหมาะสมที่สุดคือ ต้องใช้หลักแห่งฆราวาสธรรม ๔ ประการ เพื่อเป็นหลักในการเป็นผู้ครองเรือนที่ดี หลักธรรมที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ หลักธรรมที่สามี-ภรรยา จะต้องปฏิบัติต่อกัน คือ หน้าที่สามี ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ให้ความนับถือ ๒) ยกย่องให้เกียรติ ๓) มีความซื่อสัตย์ ไม่นอกใจ ๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ ๕) หาเครื่องประดับมอบให้ และในส่วนหน้าที่ของภรรยา คือ ๑) จัดดูแลงานบ้านให้เรียบร้อย ๒) ใส่ใจจนกระทั่งคนข้างเคียงสามี ๓) ช่วยประหยัดดูแลรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ๔) ซื่อสัตย์ ไม่ประพฤติผิดนอกใจ ๕) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง เพราะว่า ถ้าบุคคลมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ย่อมไม่เกิดปัญหาขึ้นอย่างแน่นอน เพราะว่าการนอกใจเป็นเหตุแห่งการเกิดปัญหาหลากหลาย สิ่งที่เหมาะสมที่สุดในการครองเรือน คือ จาคะ การเสียสละ ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักธรรมที่มีในหลักฆราวาสธรรม อันเป็นธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการใช้เป็นหลักในการครองเรือน เป็นการเสียสละความสุขของตน เพื่ออีกฝ่ายหนึ่งจะได้มีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จำเริญ รักษาภักดี ได้กล่าวถึงหลักธรรมของการครองเรือน หมายถึง ธรรมอันนำความสุขมาสู่ผู้ครองเรือน การดำเนินชีวิตครอบครัว จะมี

ความสุข ความมั่นคง สมาชิกมีความอบอุ่นได้ สมาชิกทุกคนจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างถูกต้อง การครองเรือนเป็นภารกิจที่สำคัญเพราะเป็นการอยู่ร่วมกันมีความเคารพนับถือให้เกียรติกันเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ความตั้งมั่นของคู่สมรสย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการจัดระเบียบชีวิตคู่ที่สมบูรณ์สร้างหลักในการดำเนินชีวิตแบบชอบธรรม

๖. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาวិเคราะห์แนวทางการครองเรือนที่พึงประสงค์เชิงพุทธบูรณาการ ทำให้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

เนื่องจากวิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่ศึกษาวิจัยในประเด็นความเป็นมาของการครองเรือนในสังคมไทย ซึ่งเป็นการศึกษาสภาพที่แท้จริงในความเป็นครอบครัว ลักษณะของความเป็นครอบครัว ความหมายของครอบครัว ชนิดและประเภทของครอบครัวและความเป็นมาของครอบครัวในทฤษฎีทางตะวันตก ทั้งได้พูดถึงความขัดแย้งที่เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในครอบครัวแบบไทยมีประเด็นปัญหาหลายประการและในขณะเดียวกัน มีการนำเสนอหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการครองเรือน ซึ่งผู้วิจัยได้ยกหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการครองเรือน หรือครอบครัวโดยมีงานวิจัยมารับรองรองว่า หลักธรรมที่นำมามานั้นมีผู้อ้างอิงในการนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และใช้กลุ่มประชากรในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นคณาจารย์และบุคลากรอยู่ในสถานศึกษาที่มีการให้ความรู้ ว่า บุคลากรเหล่านั้นมีการเป็นอยู่โดยการใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในครอบครัวตนเองเป็นเช่นไร จึงได้ข้อมูลตามที่เสนอมาในเบื้องต้น อาจมีประเด็นบางส่วนที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลไม่ตรงกับหลักธรรมที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ แต่ก็ถือได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้นำไปใช้ได้จริงในการครองเรือนของบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

๖.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาแนวคิดหรือหลักการในการครองเรือนยุคใหม่ที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวนำ

๒) ควรศึกษาแนวคิดแบบเปรียบเทียบการครองเรือนในยุคปัจจุบันกับอดีตที่ผ่านมานับถอยหลังไปประมาณ ๒๐ ปีที่แล้ว เพื่อการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

- ก่อ สวัสดิพานิชย์,ดร. **ความสัมพันธ์ในการครองเรือน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๑๙.
- จำเนียร รักษาภักดี. “จริยธรรมของคู่สมรสตามหลักพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, ๒๕๔๔.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **ครอบครัว: ๗ ข้อเสนอทางทฤษฎี ๓ รอยต่อแห่งทศวรรษ ในไทยยุควัฒนธรรมทาส**. กรุงเทพมหานคร: โครงการวิพิตส์, ๒๕๔๑.
- ณรงค์ เสียงประชา. **มนุษย์กับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเดียเนสต์, ๒๕๓๘.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: กองทุนมูลนิธิธรรมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม, ๒๕๔๒.
- _____ . **สลายความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๖.
- พรทิพา ภูมพิณานนท์. “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑.
- พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย. **แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา**, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- รัชนีกร เศรษฐ์. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **ศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พลพันธ์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

